

ОВЧАРУК С. С.

доктор юридичних наук, доцент,
головний науковий співробітник
(Науково-дослідний інститут
публічного права)

ШКАРУПА К. В.

доктор юридичних наук, старший
дослідник,
провідний науковий співробітник
(Науково-дослідний інститут
публічного права)

КУРИЛО І. В.

доктор юридичних наук, професор
головний науковий співробітник
(Науково-дослідний інститут публічного
права)

УДК 34:347.463:656.07(477)

DOI <https://doi.org/10.32842/2078-3736/2025.3.2.68>**ЗАСАДИ ПУБЛІЧНОГО АДМІНІСТРУВАННЯ ВАНТАЖНИХ ПЕРЕВЕЗЕНЬ
В УКРАЇНІ**

У статті з'ясовано сутності характеристики сучасних засад правового регулювання, а також їхнього значення для формування сучасної правової системи України. Показано, що принципи адміністративного права становлять фундаментальні вихідні засади, які визначають єдність, цілісність і спрямованість системи, базуючись на ідеях справедливості, гуманізму, рівності та свободи. Звернено увагу на те, що вони не встановлюють безпосередніх прав чи обов'язків, але виконують функцію високих орієнтирів для законотворчої та правозастосовної практики, будучи засобом заповнення прогалин у праві та підвищення рівня правової культури. Особливо підкреслено значення класифікації принципів за сферою дії, змістом і нормативним виразом, що дозволяє виокремити загальні, міжгалузеві, галузеві, інституційні та загальнолюдські (цивілізаційні) засади. Розкрито роль принципів у сфері адміністративного права, де вони формують стандарти діяльності органів публічного адміністрування, сприяють прозорості, підзвітності й передбачуваності дій, а також забезпечують баланс між публічними інтересами держави та правами людини. В адміністративному судочинстві принципи верховенства права, змагальності, рівності та гласності є ключовими процесуальними гарантіями ефективного судового контролю, що відповідає європейським стандартам і практиці Європейського суду з прав людини. Особливу увагу приділяється принципам належного врядування, які визначають новітні стандарти публічного адміністрування, зокрема відкритість, прозорість, участь, інноваційність та ефективність, що зміцнюють довіру громадян до держави та знижують ризики корупційних практик. Вони забезпечують рівновагу інтересів сторін, обґрунтованість договірних зобов'язань та моральну прийнятність поведінки учасників, виключаючи можливість

зловживання правом. Показано, що завдяки таким принципам формується внутрішня єдність цивільного права, його здатність до саморегуляції й ефективного пристосування до суспільних змін. У сфері залізничних перевезень акцентовано на гармонізації та лібералізації відповідно до європейських інтеграційних процесів, імперативності договірних зобов'язань, юридичній рівності сторін та раціональності використання транспортних ресурсів.

Ключові слова: адміністративно-правові відносини, адміністративне право, верховенство права, вантажні перевезення, врядування, законність, змагальність, цивільне право, диспозитивність, договір, еквівалентність, права людини, справедливість, транспорт, юридична рівність.

Ovcharuk S. S., Shkarupa K. V., Kurylo I. V. Principles of public administration of freight transportation in Ukraine

The article provides a comprehensive analysis of the essence and role of principles in legal regulation, as well as their significance for the formation of the modern legal system of Ukraine. It is shown that the principles of law represent fundamental foundations that determine the unity, integrity, and orientation of the system, based on the ideas of justice, humanism, equality, and freedom. It is emphasized that they do not establish direct rights or obligations but perform the function of guidelines for law-making and law enforcement practice, serving as a tool for filling gaps in the law and enhancing the level of legal culture. Special attention is paid to the classification of principles by scope, content, and normative expression, which makes it possible to distinguish general, inter-branch, sectoral, institutional, and universal (civilizational) foundations. The role of principles in administrative law is revealed, where they form standards for the activity of public administration bodies, promote transparency, accountability, and predictability of actions, as well as ensure a balance between public interests of the state and human rights. In administrative proceedings, the principles of the rule of law, adversarial nature, equality, and openness act as key procedural guarantees of effective judicial control, in line with European standards and the case law of the European Court of Human Rights. Particular attention is paid to the principles of good governance, which determine modern standards of public administration, including openness, transparency, participation, innovation, and efficiency, thereby strengthening citizens' trust in the state and reducing the risks of corruption practices. They ensure the balance of the parties' interests, the justification of contractual obligations, and the moral acceptability of participants' behavior, excluding the possibility of abuse of rights. It is shown that thanks to such principles, the internal unity of civil law is formed, along with its ability to self-regulate and effectively adapt to social changes. In the field of railway transportation, emphasis is placed on harmonization and liberalization in line with European integration processes, the imperative nature of contractual obligations, legal equality of parties, and the rational use of transport resources.

Key words: accountability, administrative law, adversarial nature, contract, civil law, dispositivity, equivalence, good governance, human rights, justice, legality, railway transportation, rule of law, transparency.

Вступ. Засади як базові вихідні положення права є однією з найважливіших категорій юридичної науки, адже саме вони формують фундамент, на якому вибудовується вся правова система держави. Вони не лише закріплюють ключові ідеї справедливості, рівності, гуманізму та свободи, але й виконують роль орієнтирів для законотворчості та правозастосування, визначаючи напрямки розвитку правової системи та забезпечуючи її стабільність і передбачуваність. Без чіткого усвідомлення сутності принципів не можна вибудувати

цілісну концепцію функціонування права та публічного адміністрування в умовах демократичної правової держави.

Змістовна характеристика засад права дозволяє побачити їх багатогранність та універсальність, адже вони охоплюють як загальні засади для всієї системи права, так і спеціальні положення для окремих галузей чи правових інститутів. Це робить принципи своєрідним «каркасом» правового регулювання, який надає йому цілісності, спрямованості й узгодженості. Зокрема у сфері адміністративного права вони визначають стандарти діяльності органів публічного адміністрування, у цивільному праві забезпечують юридичну рівність сторін та баланс інтересів, у транспортному законодавстві формують основи договірних зобов'язань, безпеки й економічної ефективності перевезень.

Особливої уваги заслуговує те, що принципи адміністративного права здатні виконувати інтеграційну функцію, поєднуючи національні та міжнародні стандарти. У сучасних умовах глобалізації та європейської інтеграції принципи відіграють роль «містка» між внутрішнім законодавством і міжнародними правовими зобов'язаннями держави. Це стосується, зокрема, транспортної сфери, де гармонізація й лібералізація стають ключовими орієнтирами в контексті європейського співробітництва та формування єдиного правового простору.

Водночас проблематика полягає в тому, що, незважаючи на фундаментальність та універсальність засад, їх практична реалізація часто наштовхується на труднощі. Це зумовлено наявністю суперечностей у законодавстві, невизначеністю окремих правових категорій, недосконалістю механізмів забезпечення дотримання прав людини та слабким рівнем правосвідомості суспільства. У транспортній сфері ці проблеми виявляються у складнощях адаптації українського законодавства до міжнародних стандартів, неврегульованості договірних зобов'язань та недостатній ефективності механізмів відповідальності учасників перевізного процесу. У сфері публічного адміністрування в нестачі прозорості та підзвітності органів влади, що знижує рівень довіри громадян.

Актуальність наукового аналізу засад публічноправових відносин вантажних перевезень в Україні зумовлюється потребою у виробленні системного підходу до їх закріплення й реалізації в умовах євроінтеграційних процесів і розвитку демократичної правової держави. Вони стають необхідним інструментом забезпечення правової визначеності, стабільності й гармонізації національної правової системи з міжнародними стандартами. Саме через призму принципів можна сформувати ефективну модель правового регулювання, яка поєднує захист прав людини, публічні інтереси держави й економічну доцільність у сфері перевезень.

Огляд останніх досліджень. До окремих питань аналізованої проблематики звертали свою увагу такі вчені, як А. Волкова, В. Галунько, І. Лісакевич-Крутник, Р. Лідовець, С. Павлюк, О. Петришин, Р. Сірко, Р. Шишки та інші. Проте зазначені вчені проблему правових відносин вантажних перевезень в Україні безпосередньо не аналізували, зосереджуючи свої наукові пошуки на більш загальних, спеціальних чи суміжних соціально-правових, безпекових та економічних питаннях у цій сфері адміністративно-правового регулювання.

Мета статті полягає в тому, щоб на основі теорії природничого права, адміністративно-правових наук та вітчизняного законодавства виявити й узагальнити засади публічного адміністрування вантажних перевезень в Україні.

Виклад основних положень. Поняття «принцип» у тлумаченні Словника української мови охоплює кілька взаємопов'язаних значень. Передусім воно трактується як основне вихідне положення певної наукової системи, теорії, ідеологічного напрямку чи точної науки, яке має характер загального закону й визначає зміст знання або практики. Також принцип означає особливість чи спосіб створення й здійснення чого-небудь, що лежить в основі певних процесів або явищ. У соціальному й організаційному аспектах принцип розглядається як правило, покладене в основу діяльності організації чи спільноти. Нарешті, у життєвому вимірі він є переконанням, нормою чи правилом, яким керується людина у власній поведінці та ухваленні рішень [1].

Принципи права становлять фундаментальні вихідні засади, що визначають зміст, спрямованість і ключові риси чинної правової системи. Вони відбивають сутність права та базуються на ідеях справедливості, свободи, гуманізму й рівності, будучи критеріями законності для діяльності суб'єктів права. Такі принципи не закріплюють конкретних прав чи обов'язків, проте є обов'язковими орієнтирами у процесі законотворчості та правозастосування. Вони можуть бути прямо закріплені в конституційних положеннях, міжнародних актах чи поточному законодавстві, а також виводитися зі змісту правових норм загального характеру. Їхнє значення полягає у формуванні напрямків розвитку правової системи, запобіженні прогалин у праві та підвищенні рівня правової культури й свідомості суспільства. Завдяки своїй універсальності, стійкості та стабільності принципи гарантують цілісність і сталість правового регулювання [2, с. 197–206].

Класифікація принципів права здійснюється за кількома критеріями, серед яких – сутність впливу на права і свободи людини, форма нормативного виразу, сфера дії, зміст і характер суспільних відносин. У науці виділяють загальні, міжгалузеві, галузеві та інституційні принципи, а також загальнолюдські (цивілізаційні), закріплені в міжнародних правових актах. До загальних принципів належать законність, єдність прав і обов'язків, гарантованість прав і свобод, відповідальність за вину та поєднання стабільності з динамізмом. Міжгалузеві принципи поширюються на декілька сфер правового регулювання, у той час як галузеві відображають особливості конкретної галузі права, для прикладу – принцип свободи праці у трудовому праві. Принципи правових інститутів конкретизують загальні засади в межах окремих інститутів, що забезпечує гнучкість правового механізму та його здатність реагувати на суспільні зміни, орієнтуючись на цінності справедливості й гідності людини [3, с. 197–206].

В адміністративному праві принципи виконують функцію основоположних орієнтирів, на яких ґрунтується діяльність органів публічного адміністрування. Серед ключових виділяють принципи верховенства права, законності, справедливості, юридичної визначеності, рівності перед законом та доступу до правосуддя. Вони забезпечують необхідний баланс між публічними інтересами держави та захистом прав особи, сприяють прозорості, підзвітності та передбачуваності дій адміністративних органів. Верховенство права гарантує пріоритет прав і свобод людини та встановлює межі для дискреційних повноважень державних інституцій. Законність визначає обов'язок діяти виключно в межах, окреслених законом, виключаючи свавілля. Юридична визначеність гарантує стабільність правового регулювання, забезпечує можливість прогнозування наслідків поведінки та захищає особу від непередбачуваних змін у законодавстві [4, с. 50–63].

Принципи належного врядування визначають стандарти сучасного публічного адміністрування, спрямованого на забезпечення захисту прав людини, підвищення ефективності державної служби та запобігання корупції. До основних належать відкритість, прозорість, участь, підзвітність, ефективність, інноваційність, а також повага до прав людини й культурної різноманітності. Відкритість і прозорість означають доступ громадян до інформації про діяльність адміністративних органів і ухвалені рішення, що формує довіру до влади та знижує ризик зловживань. Підзвітність передбачає відповідальність посадовців за свої рішення та гарантує здійснення парламентського і громадського контролю. Принцип участі забезпечує залучення громадян до процесу ухвалення управлінських рішень, тоді як принцип ефективності передбачає результативне та раціональне використання публічних ресурсів. Інноваційність у поєднанні зі сталим розвитком дозволяє системі публічного адміністрування адаптуватися до новітніх проблем, не відступаючи від цінностей справедливості й верховенства права [5, с. 89–91].

Принципи цивільного права становлять фундаментальні ідеї, що визначають сутність і спрямованість цивільно-правового регулювання, забезпечуючи його єдність і системність. Вони поділяються на загальноправові, галузеві та інституційні й можуть бути як закріплені безпосередньо в законодавстві, так і виведені з загального змісту правових норм. Основним принципом цивільних правовідносин є юридична рівність учасників, що означає

відсутність владних повноважень одного суб'єкта над іншим і формує координаційний, тобто горизонтальний, характер взаємодії. Юридична рівність забезпечується через свободу волевиявлення, диспозитивність і децентралізацію, які дозволяють учасникам самостійно визначати свої права й обов'язки в межах закону [6, с. 14–19].

Значне місце в цивільному праві займають принципи справедливості, добросовісності та розумності, які є важливими орієнтирами при тлумаченні та застосуванні норм. Справедливість має забезпечити рівновагу інтересів сторін, еквівалентність у взаємному обміні та виправданість застосування таких правових заходів, як самозахист чи зменшення розміру неустойки. Принцип розумності передбачає врахування конкретних обставин при визначенні змісту та меж прав і обов'язків сторін, а також використовується законодавцем у категоріях «розумний строк» чи «достатні кошти». Добросовісність ґрунтується на вимозі сумлінної та морально прийнятної поведінки, що виключає можливість зловживання правом або набуття переваг шляхом обману. Водночас принципи диспозитивності й децентралізації підтримують механізм саморегуляції цивільних відносин, дозволяючи сторонам узгоджувати умови договорів відступом від загальних правил, окрім випадків імперативного регулювання [7].

На доктринальному рівні Р. Сірко розглядає принципи правового регулювання вантажних перевезень залізничним транспортом у контексті євроінтеграційних процесів. Він підкреслює, що транспортна політика ЄС ґрунтується на принципах гармонізації та лібералізації, які передбачають установлення єдиних правил, уніфікованих тарифів і ліквідацію бар'єрів для переміщення вантажів територією Європейського Союзу. Значну увагу приділено принципу ефективності перевезень, а також забезпеченню їхньої безпеки й зменшенню негативного впливу на довкілля. Аналогічно в Україні встановлюються уніфіковані умови здійснення вантажних перевезень, закріплені у нормативних і законодавчих актах. Особливе значення має імперативність норм, що визначають порядок перевезення та обов'язки сторін договору, а належне виконання договору перевезення визначається як важливий принцип, оскільки він забезпечує взаємозалежність і взаємозумовленість дій його учасників [8].

В іншій роботі Р. Сірко аналізує базові принципи правового регулювання вантажних перевезень залізничним транспортом. Центральним визначається принцип договірної основи, згідно з яким перевезення вантажу, багажу чи пошти здійснюється виключно на підставі укладеного договору. Він наголошує на єдності підходу до врегулювання таких правовідносин, що виявляється у відсутності дискримінації за правовим статусом сторін договору, зокрема державних чи муніципальних підприємств. Принципи юридичної рівності учасників і свободи договору формують підґрунтя цивільно-правових зобов'язань у сфері залізничних перевезень. Також значущим є принцип раціональності й економічності використання транспортних засобів, який забезпечується погодженням умов перевезень із потребами ринку. На рівні законодавства пропонується закріплення чітких дефініцій понять «відносини з перевезення залізничним транспортом» і «перевезення залізничним транспортом», що дозволить уніфікувати правове регулювання та створити стабільні умови для його застосування [9].

І. Лісакевич-Крутник зосереджує увагу на спеціальних принципах здійснення вантажних перевезень залізничним транспортом, зокрема матеріальному й еквівалентно-відплатному характері таких послуг. Підкреслюється, що не кожне переміщення вантажів створює відповідні правовідносини, а значення мають спосіб і характер перевезення. Так, технологічні перевезення відмежовуються від тих, що породжують цивільно-правові зобов'язання у сфері вантажних перевезень. Важливим визнається принцип комплексності й єдності правового регулювання перевезень у масштабах держави через транспортні статути та кодекси. Додатково наголошується на потребі забезпечення стабільності й передбачуваності умов перевезень через законодавче закріплення основних термінів і понять. Аргументується потреба подальшої уніфікації та гармонізації українського транспортного законодавства відповідно до вимог сучасного ринку та міжнародних стандартів [10].

У Законі України «Про адміністративну процедуру» закладено підґрунтя сучасного адміністративного права та визначено стандарти функціонування публічної адміністрації.

Ним установлено, що адміністративне провадження здійснюється на принципах верховенства права, законності, рівності перед законом, обґрунтованості та безсторонності, що гарантує справедливість, правову визначеність і передбачуваність рішень. Вагоме місце займають принципи добросовісності, розсудливості, пропорційності та відкритості, які зобов'язують органи влади діяти ефективно, гуманно й раціонально. Презумпція правомірності дій особи в поєднанні з гарантіями її участі у провадженні створюють необхідний баланс між владними повноваженнями адміністративних органів та правами громадян. Також Закон акцентує на обов'язку адміністративних органів працювати офіційно, своєчасно й у межах розумного строку, забезпечуючи доступ особи до дієвих механізмів захисту. Сукупність цих принципів утверджує сервісну, гуманістичну та підконтрольну модель публічного адміністрування, яка спирається на пріоритет прав і свобод людини [11].

Принципи адміністративного судочинства, закріплені Кодексом адміністративного судочинства України, визначають демократичні, правозахисні та процесуальні засади здійснення правосуддя у сфері публічно-правових відносин. Вони охоплюють принципи верховенства права, рівності перед законом і судом, змагальності сторін, гласності, обов'язковості судового рішення, права на апеляційний і касаційний перегляд, а також розумності строків розгляду справ. Їх мета полягає в забезпеченні справедливого, неупередженого та ефективного контролю за діями суб'єктів владних повноважень. Ці засади гарантують кожному доступ до правосуддя, захист від адміністративного свавілля та передбачають обов'язок суду офіційно з'ясувати всі обставини справи. У світлі європейських стандартів підкреслюється особлива роль практики Європейського суду з прав людини у правильному тлумаченні принципу верховенства права [12].

Відповідно до Повітряного кодексу України принципи вантажних повітряних перевезень є складовою публічного адміністрування у сфері авіації та ґрунтуються на імперативно-диспозитивному підході. Він забезпечує баланс між державним регулюванням і господарською ініціативою перевізників. Серед основних принципів виокремлюються: безпека, що досягається через сертифікацію, технічний нагляд і контроль відповідності; доступність та рівність умов завдяки єдиним авіаційним правилам і вимогам; економічна справедливість, яка реалізується шляхом прозорих зборів і тарифної політики. Також ключовим є принцип інтеграції з міжнародною системою авіації через імплементацію стандартів ICAO, IATA та EASA, а також державний пріоритет у гарантуванні національної безпеки та суверенітету в повітряному просторі. У сукупності ці засади формують нормативну конструкцію, спрямовану на стабільне функціонування авіаційних вантажних перевезень як елементу критичної інфраструктури [13].

Принципи вантажних перевезень, закріплені в Законі України «Про транспорт», спрямовані на забезпечення безпеки, ефективності, законності й відповідальності всіх учасників перевізного процесу. Вони передбачають пріоритет задоволення суспільних і економічних потреб у перевезеннях, державне регулювання та контроль за дотриманням стандартів безпеки і якості, рівність умов господарювання та розвиток конкуренції. Також принципи включають економічну обґрунтованість тарифів, обов'язкове страхування відповідальності перевізника, матеріальну відповідальність за втрату, пошкодження чи псування вантажу, його охорону протягом усього транспортування. Окреме місце посідає екологічна складова належне землекористування й охорона довкілля від негативного впливу транспорту. Вони формують нормативну основу для безпечної, прозорої та відповідальної системи вантажних перевезень у рамках державної транспортної політики [14].

Висновки. Отже, принципи права становлять фундаментальні засади, які визначають спрямованість, єдність і цілісність правової системи. Вони базуються на ідеях справедливості, свободи, гуманізму та рівності, що забезпечує легітимність правового регулювання. Такі принципи не створюють безпосередніх прав та обов'язків, проте є орієнтирами для законотворчості та правозастосування. Вони можуть бути прямо закріплені в нормах законодавства, міжнародних актах або ж виводитися зі змісту правових приписів загального характеру. Їхня функція полягає у формуванні напрямків розвитку права, подоланні прогалин

і забезпеченні передбачуваності системи. Завдяки універсальності й стабільності принципи права залишаються постійним орієнтиром для суспільства та держави.

Класифікація принципів права здійснюється залежно від їхнього змісту, сфери дії та нормативного виразу. Загальні принципи охоплюють усю правову систему та визначають базові засади, як-от законність чи відповідальність за вину. Міжгалузеві застосовуються одночасно в кількох сферах права, тоді як галузеві відображають особливості регулювання конкретних правовідносин. Інституційні принципи деталізують загальні положення в межах окремих правових інститутів. Окрему категорію становлять загальнолюдські або цивілізаційні принципи, закріплені в міжнародних документах. Така систематизація дозволяє не лише впорядкувати принципи, але й забезпечує їхнє ефективне застосування у правотворчості й практиці. Класифікація формує структуру правових орієнтирів, необхідних для стабільного розвитку суспільства.

У сфері адміністративного права принципи визначають стандарти діяльності органів влади, а також гарантії захисту прав людини. Вони охоплюють верховенство права, законність, пропорційність, добросовісність, відкритість і розсудливість, що забезпечує справедливість і передбачуваність управлінських рішень. В адміністративному судочинстві ці засади розкриваються через змагальність сторін, гласність, рівність перед судом, обов'язковість рішень і право на їх перегляд. У результаті формується система судового контролю, яка запобігає свавіллю й гарантує ефективний захист прав громадян. Особливе значення мають стандарти європейського правового простору, що є орієнтиром у тлумаченні та реалізації верховенства права.

У транспортній сфері принципи визначають основи правового регулювання перевезень різними видами транспорту. Вони охоплюють договірну основу, юридичну рівність учасників, раціональність та економічність використання засобів транспорту, а також імперативність норм, що регулюють обов'язки сторін. Особливе значення має інтеграція з міжнародними стандартами у сфері авіації, що забезпечує єдині правила безпеки, тарифної політики та технічного контролю. Принципи залізничних перевезень включають гармонізацію, лібералізацію та ефективність, тоді як у законодавстві про транспорт акцент зроблено на безпеці, відповідальності, екологічності та страхуванні ризиків. Вони формують нормативну базу, яка гарантує прозорість і стабільність у перевізному процесі. Таке правове підґрунтя дозволяє збалансувати інтереси держави, бізнесу та суспільства.

Отже, аналіз показує, що засади реалізовані в принципах адміністративного права становлять універсальну категорію, яка визначає підвалини правового регулювання та функціонування суспільства. Вони забезпечують цілісність правової системи, створюють орієнтири для правотворчості та правозастосування, формують стандарти діяльності адміністративних органів влади й судів адміністративних судів. Вони гарантують справедливість і передбачуваність у відносинах. У сфері публічного адміністрування вони підтримують модель, орієнтовану на права людини й демократичні стандарти, у цивільному праві забезпечують рівність і баланс інтересів, а в транспортній галузі стабільність, безпеку й відповідальність. Принципи інтегрують національну правову систему з міжнародними стандартами, сприяючи гармонізації та розвитку.

Список використаних джерел:

1. Принцип. Словник української мови: в 11 томах. Том 7. Київ: Наукова думка, 1976. С. 187. 2025. URL: <https://slovnyk.ua/index.php?swrd=принцип>
2. Загальна теорія держави і права: підручник / М.В. Цвік, О.В. Петришин, Л. В. Авраменко та ін.; За ред. д-ра юрид. наук, проф., акад. АПрН України М. В. Цвіка, д-ра юрид. наук, проф., акад. АПрН України О.В. Петришина. Харків: Право, 2009. 584 с.
3. Теорія держави і права : підручник / за ред. О.В. Зайчука, Н.М. Оніщенко. Київ : Юрінком Інтер, 2012. 368 с.

4. Адміністративне право та адміністративний процес. Повний курс: підручник / В. Галунько, П. Діхтієвський, А. Берлач та ін. ; за заг. ред. В. Галунька, В. Фелика. Вид. 5-те. Одеса : Видавництво «Юридика», 2025. 700 с.
5. Адміністративне право України (загальна частина) : навч. посіб. / [Остапенко О. І. Ковалів М. В., Єсімов С. С. та ін.] ; [Вид. 2-е, доп.] Львів: СПОЛІОМ, 2021. 616 с.
6. Цивільне право України: підручник: в 2 т. Т. 1 / кол. авторів; за ред. Г.Б. Яновицької, В.О. Кучера. Львів: «Новий Світ-2000», 2014. 444 с.
7. Дзера О.В., Кузнєцова Н.С., Підпригора О.А. та ін. Цивільне право України: підручник: у 2 т. / за ред. О.В. Дзери, Н.С. Кузнєцової. Київ: Юрінком Інтер, 2004. Т. 1. С. 44–49.
8. Сірко Р. Б. Правове регулювання перевезення вантажів, пасажирів, багажу та пошти залізничним транспортом на шляху до євроінтеграції. *Часопис цивілістики*. № 22. 66–68. 2015. URL: <https://dspace.onua.edu.ua/bitstreams/78a06173-58f7-4193-ad81-0d7593b29de9/download>
9. Сірко, Р.Б. Щодо виникнення відносин із перевезення залізничним транспортом. *Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського. Серія: юридичні науки*. 31(70), Ч. 1, № 2, 118–120. 2020. DOI: <https://doi.org/10.32838/2707-0581/2020.2-1/22>
10. Лукасевич-Крутник, І. С. Договірні зобов'язання з надання транспортних послуг у цивільному праві України: дис. ... д-ра юр. наук : 12.00.03. Тернопіль : ТНЕУ, 2019. 502 с.
11. Про адміністративну процедуру : Закон України від 17 лютого 2022 № 2073-ІХ. База даних «Законодавство України». Верховна Рада України. 2024. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/2073-20>
12. Кодекс адміністративного судочинства України : Кодекс України; Кодекс, Закон від 6 липня 2005 № 2747-ІV. База даних «Законодавство України». Верховна Рада України. 2024. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/2747-15>
13. Повітряний кодекс України : Кодекс України; Закон, Кодекс від 19 травня 2011 № 3393-VI. База даних «Законодавство України». Верховна Рада України. 2024. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/3393-17>
14. Про транспорт : Закон України від 10 листопада 1994 № 232/94-ВР. База даних «Законодавство України». Верховна Рада України. 2024. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/232/94-%D0%B2%D1%80>

